

Наведені обставини свідчать про наявність значних труднощів у діяльності слідчих в даному напрямі, що вимагає суттєвого оновлення й удосконалення відповідних криміналістичних методик.

Слід зазначити, що питанням виявлення та розслідування тероризму, приділено увагу в наукових працях В. Ф. Антипенко, В. О. Глушкова, О. Ф. Долженкова, А. В. Іщенко, В. О. Коновалової, Р. В. Комісарчука, В. В. Крутова, В. А. Ліпкан, В. В. Літвіна, М. А. Погорецького, О. В. Сав'юк, Д. Б. Сергєєвої, М. Є. Шумила, М. О. Ленко, І. В. Цюприка, А. В. Чубенко та інших авторів. Проте вони розкривають переважно оперативно-розшукові та кримінально-процесуальні аспекти відповідної проблематики, тоді як основи криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю, фактично залишаються не розробленими, адже комплексного монографічного дослідження за такою темою досі проведено не було. Потребують подальшого розширення та деталізації, особливо зважаючи на оновлення КПК України й регулятивного антитерористичного законодавства, й існуючі загальні рекомендації з розслідування злочинів терористичної спрямованості. Отже, є об'єктивна потреба у розробленні криміналістичних засад відповідної методики.

Таким чином сьогодні існує нагальна потреба у розробленні основ криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю. Досягнення цієї мети є можливим за умови вирішення низки окремих завдань, зокрема, удосконалення криміналістичної класифікації злочинів, пов'язаних із тероризмом; розкриття змісту та особливостей основних елементів їхньої криміналістичної характеристики; розроблення конкретних пропозицій щодо вирішення проблемних питань відкриття кримінального провадження, початкового та наступного етапів досудового розслідування зазначеного різновиду кримінальних правопорушень; розгляду специфіки взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час досудового розслідування за фактами тероризму; опрацювання тактичних особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій у досудовому кримінальному провадженні щодо злочинів вказаної категорії; надання пропозицій щодо особливостей використання спеціальних знань під час досудового розслідування таких кримінальних правопорушень.

Крім того, з метою поліпшення стану протидії тероризму є необхідність у формулюванні пропозицій щодо удосконалення законодавства та відомчих нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів правопорядку в даній сфері, а також впровадження в практику роботи підрозділів досудового розслідування рекомендацій з методики розслідування терористичної діяльності.

Таким чином формування наукових засад окремої криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, є перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

Одержано 09.10.2018

УДК 343.123.1

Ірина Володимирівна ПОТАЙЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

викладач вищої категорії Запорізького гуманітарного коледжу

Запорізького національного технічного університету

ПРЕДМЕТ ТА ЄМНИЦІ СПОВІДІ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

На сьогодні вплив церкви, релігійних цінностей і норм на життя суспільства значний, адже релігія є важливою інтегруючою силою духовно-морального відродження народу.

Основним елементом правової реформи нашої держави є законодавче забезпечення системи прав людини в суспільстві і, перш за все, реальних гарантій прав і законних

інтересів особи. В кримінальному судочинстві це означає правове забезпечення процесуального статусу учасників кримінального процесу, в тому числі і свідків.

У ст. 65 КПК України «Свідок» зазначається, що не можуть бути допитані як свідки священнослужителі про відомості, одержані ними при сповіді віруючих (п. 5 ч. 2).

Проаналізувавши ст. 65 КПК України, вважаємо що предмет таємниці сповіді є недостатньо визначеним. Щоб зрозуміти значення сповіді в житті людини, а також коло відомостей, які належать до тих, що одержані священнослужителем при сповіді, їх роль у кримінальному судочинстві, слід, на нашу думку, перш за все з'ясувати саме поняття сповіді.

Згідно даних відділу моніторингу діяльності та реєстрації статутів релігійних організацій Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України, станом на 01.01.2018 р. діє 98 релігійних церков та конфесій. Святі Таїнства встановлюються тільки у християнських Церквах. Православна та католицька церкви серед семи Святих Таїнств зазначають Таїнство Сповіді (Покаяння). У реформаторській церкві вважається, що сповідатися може кожний самостійно перед Богом без посередництва священників.

За Євангеліє від Луки Сповідь (Покаяння), як Тайну, установив сам Ісус Христос (Лук. 5: 17–20). Після воскресіння Ісус з'являється учням, звертаючись до них зі словами: «Мир вам! Як Мене послав Отець, так Я посилаю вас! Прийміть духа Святого! Кому гріхи простите, – простяться їм, а кому затримаєте, – то затримуються!» (Ін. 20: 21–23) [1].

Преподобний Іустин (Попович) визначає Покаяння як святе Таїнство, в якому християнин сповідує свої гріхи перед священником і через нього отримує невидиме прощення гріхів від Самого Господа Христа, від Церкви [2, с. 337].

«Покаяння (Сповідь) – це таїнство, в якому християнин, що відверто визнає свої гріхи перед Богом і виявляє тверду волю покаятися, отримує відпущення гріхів видимо від священника, а невидимо – від Самого Господа нашого Ісуса Христа» [3].

Таїнство Покаяння складається з двох основних дій: сповідання перед пастирем Церкви своїх гріхів людиною, що приходить до Таїнства; молитовного розв'язання гріхів, що виголошується священнослужителем [4, с. 342].

Головна частина таїнства Покаяння – сповідь – була відома християнам уже за часів апостолів, про що свідчить книга «Діяння Апостолів» (19, 18): «Багато з тих, що увірували, приходили, сповідаючи і відкриваючи діла свої».

Сповідь – це відкриття своїх гріхів перед Богом у присутності священника, а каяття – це відчуття провини перед Господом. Сповідь і каяття – це дві складові примирення з Богом [5].

Покаяння – Таїнство, завдяки якому Христос обдаровує Своїм милосердям, взиваючи до навернення та пробачаючи гріхи [6].

Вивчаючи християнську літературу бачимо, що поняття «сповідь» і «покаяння (каяття)» вживаються по-різному: як синоніми, які називають одне з семи Святих Таїнств; і «покаяння» як частина Таїнства Сповіді. У проповідях використовуються обидва терміни практично як синоніми. Однак покаяння (каяття) можна ще тлумачити як певний період в житті людини, яка переосмислює своє життя, вчинки, поведінку, розкаюється, і почуття покаяння приводить людину до сповіді, як священнодії, в якій отримує прощення від Бога.

Однозначних визначень понять «Сповідь» та «Покаяння» немає. Тому, вважаємо, у ч. 5 ст. 65 КПК України слід уточнити даний факт.

Отже, зміст сповіді (покаяння) складають відомості, довірені священнику, які носять найособистісніший, найпотаємніший характер.

Перелік відомостей, щодо яких священнослужителі не можуть бути допитані як свідки, обмежений лише даними, які отримано під час сповіді. Натомість ст. 69 КПК України 1960р. забороняв допитувати священнослужителів стосовно більш широкого кола інформації, а саме – з приводу того, що їм стало відомо при здійсненні професійної діяльності (наприклад, духовна бесіда священника з парафіянином).

Сповідь передбачає каяття, а в духовній бесіді зі священником людина може не каятись, а виправдовуватись, пояснювати мотиви чи доводити свою невинність, а священник зі свого боку може закликати людину до покаяння. Тобто в бесіді священнодії не відбувається, не відбувається відпущення гріхів. Це може бути певне психологічне розвантаження,

полегшення. Така таємниця зберігається суто з етичних міркувань, так як відсутні прямі канонічні заборони зберігати такі відомості в абсолютній таємниці.

Чинне кримінально-процесуальне законодавство України передбачає відносний імунітет свідка для священнослужителів. У ч. 3 ст. 65 КПК України зазначено уточнення, що священнослужитель з приводу довірених відомостей може бути звільнений від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, яка довірила йому ці відомості, у визначеному нею обсязі.

На жаль, не всі розуміють важливість релігії у житті окремих людей, святість обряду сповіді. Деякі вчені та практики вважають недоцільним зарахування священнослужителів з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні обряду сповіді (покаяння), до осіб, які не підлягають допиту як свідки, ставлячи таким чином матеріальне над духовним, що є, вважаємо, неприпустимим.

З канонічної точки зору не можна допускати жодного винятку з правила про збереження духівником таємниці сповіді [7, с. 261].

Ця таємниця не може бути розголошена у спілкуванні священника з громадянами, включаючи службових осіб... Священник не може розголошувати таємницю сповіді не тільки на офіційному допиті, але і в приватній чи напівофіційній розмові [8, с. 102–103].

В курсі «Православне пастирське служіння» також робиться застереження священнику про те, що він повинен завжди пам'ятати про абсолютну таємницю сповіді. Сказане на сповіді ніколи та ні за яких обставин не може бути повідомлено духівником нікому [9, с. 172].

Канонічно-правова відповідальність за розголошення духівником таємниці сповіді передбачена у ст. 120 Номоканону при «Великому требнику».

Отже, норма, зазначена у ч. 3 ст. 65 КПК України, щодо можливості розголошення священнослужителем таємниці сповіді, не відповідає канонам Християнської Церкви.

Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації» гарантує нерозголошення таємниці сповіді: «ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних ними при сповіді віруючих» (ч. 5 ст. 3).

Беручи до уваги зазначене вище, вважаємо, що п. 5 ч. 2 ст. 65 КПК України слід доповнити уточненням і викласти його наступним чином: священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді (покаянні) віруючих. З переліку ч. 3 ст. 65 КПК України, вважаємо, необхідно виключити священнослужителів, закріпивши таким чином абсолютний імунітет свідка для священнослужителів.

Зміни слід внести й до ст. 385 КК України, зазначивш, що священнослужитель не може бути притягнутий до відповідальності за відмову давати показання в якості свідка про обставини, що стали відомі йому зі сповіді (покаяння) віруючих.

Ще здавна склалося так, що для більшості українців душевним зціленням є віра в Бога. Тому держава повинна докладати максимум зусиль для того, щоб віра, релігія поширювалися, заповнювали душі людей і зцілювали їх. Щоб кожен знайшов свою дорогу до храму і кожен беріг храм душі своєї. Потрібно вірити!

Список бібліографічних посилань: 1. Библия. Евангелие от Иоанна, Глава 20, стихи 21–23 // Библия-Центр : сайт. URL: <https://www.bible-center.ru/ru/bibletext/joh/20:21-23> (дата звернення: 07.10.2018). 2. Преподобный Иустин (Попович). Догматика Православной Церкви. Пневматология. М. : Изд. совет Русской Православной Церкви, 2007. 544 с. 3. Пространный христианский катихизис Православной Кафолической Восточной церкви // Google Книги : сайт. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Пространный_христиан.html?id=ngQ2CwAAQBAJ&source=kp_cover&redir_esc=y (дата звернення: 07.10.2018). 4. Помазанский М. Православное Догматическое богословие. М. : Издательский совет Русской Православной Церкви ; Даръ, 2005. 464 с. 5. Сповідь // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сповідь> (дата звернення: 07.10.2018). 6. Святі Таїнства. Католицький молитовник // TrueChristianity.Info : сайт. URL: http://www.truechristianity.info/ua/books/v_imya_hospodnie/v_imya_hospodnie_004.php (дата звернення: 07.10.2018). 7. Забелин П. П. Права и обязанности пресвитеров по основным законам Христианской Церкви и церковно-гражданским постановлениям Русской Церкви : в 3 ч. Киев : Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1884. Ч. 1. 458 с. 8. Демушкин А. С. Документы и тайна. М. : Городец, 2003. 400 с. 9. Киприан (Керн), архим. Православное пастырское служение. Клин, 2002. 334 с.

Одержано 09.10.2018

УДК 343.98

Євгенія Сергіївна ПОЧТОВА,

ад'юнкт кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ЗА НАЯВНОСТІ В ОДНОГО З УЧАСНИКІВ ВІЛ/СНІДУ АБО ЗАРАЗНОЇ ФОРМИ ТУБЕРКУЛЬОЗУ

Одночасний допит двох або більше раніше вже допитаних осіб характеризується певною складністю і трудомісткістю при його підготовці та проведенні.

Враховуючи поширеність та значущість для отримання доказової інформації під час досудового розслідування, одночасного допит був предметом досліджень багатьох вчених-криміналістів та процесуалістів. Зокрема, вагомий внесок у дослідження проблем проведення одночасного допиту внесли такі вчені-криміналісти та процесуалісти як М. В. Багрій, М. В. Бахарев, Р. С. Белкін, В. К. Весельський, Ю. В. Гаврилін, Є. Д. Лук'янчиков, В. М. Плетенець, М. В. Салтевський, С. М. Стахівський, О. Р. Ратінов, В. М. Тertiшник, Л. Д. Удалова, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько та інші.

Однак, не достатньо уваги було приділено тактиці проведення одночасного допиту за участі осіб, хворих на ВІЛ/СНІД та/або туберкульоз. Потребують більш детального висвітлення проблемні питання організаційно-тактичного забезпечення, зокрема і питання, що стосуються вирішення питання доцільності проведення одночасного допиту за наявності у одного з учасників ВІЛ/СНІДу або заразної форми туберкульозу.

Працівники поліції, як представники державної влади, відповідають перед людиною за свою діяльність та повинні не лише забезпечувати її безпеку від протиправних посягань, а й вживати заходів з уникнення ризиків зараження суспільно-небезпечними хворобами, зокрема, ВІЛ/СНІДом та туберкульозом.

Спірною є думка В. І. Галагана, стосовного того, що на відміну від допиту, порядок проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб викладений у частині 9 статті 224 КПК України досить детально. У цій процесуальній нормі унормовано, які саме дії, в якій послідовності мають бути проведені та у яких випадках від проведення цієї процесуальної дії слід відмовитися [1, с. 76]. Під час проведення досудового розслідування слідчий нерідко змушений працювати з особами, що законодавчо віднесені до груп підвищеного ризику зараження на ВІЛ/СНІД та туберкульоз. Зокрема вважаємо, що питання доцільності проведення одночасного допиту повинно вирішуватися з урахуванням принципу забезпечення безпеки учасників розслідування, особливо, якщо у однієї з осіб наявна заразна форма туберкульозу.

Враховуючи той факт, що за своїм зовнішнім вираженням одночасний допит являє комунікативний процес як мінімум трьох (з урахуванням слідчого), а деяких випадках і більшої кількості осіб, - зростає актуальність наукового дослідження питань необхідності та доцільності проведення одночасного допиту за умов, коли його учасником є особа, хвора на ВІЛ/СНІД та туберкульоз.

Приймаючи рішення про доцільність проведення одночасного допиту за участі особи, хворої на ВІЛ/СНІД або туберкульоз, слідчий має розглядати вказане питання у трьох площинах:

- 1) процесуальній – що полягає у дотриманні вимог Кримінального процесуального кодексу;
- 2) криміналістичній – можливість проведення слідчої (розшукової) дії у відповідності до розробок криміналістики;
- 3) конституційній - дотримання законних прав осіб, хворих на ВІЛ/СНІД та туберкульоз та уникнення ризику інфікування слідчого та інших учасників одночасного допиту під час проведення слідчої (розшукової) дії.